

Reporna

David Carlsson

Roparna

BARNEN SOM GAV OSS FRIHET

Skandinaviska Bokförlaget

Roparna gavs ursprungligen ut 1978, och texten återutges här i obearbetad form med anledning av att boken har blivit aktuell genom filmen *Barfota Rop*.

barfotarop.se

Filmen bygger inte på boken men är inspirerad av författarens forskning om och historiska exempel på ropare.

Författaren skrev också ett manus om ett av roparödena men som aldrig blev utgiven då. När nu *Roparna* återutges har även *Ricka – roparflickan* getts ut.

Språket i citaten i denna bok har moderniserats i viss mån av författaren för att göra det mer lättillgängligt för nutida läsare.

© Skandinaviska Bokförlaget 2019

© David Carlsson 1978

Formgivning: Rainer Refsbäck

Illustration omslaget: "Predikande barn", okänt ursprung, publicerat i *Tidens Tecken* 1896 (omskrivet av författaren i förordet)

Teckningar från originalutgåvan: Lars-Erik Larsson

Tryck: EuroDream, Serbien 2019

ISBN 978-91-7256-418-3

skandinaviskabokforlaget.se

Innehåll

Förord	7
Historisk bakgrund och tidsläget	9
Roparrörelsen i Småland	14
Lisa Andersdotter	14
Erland Larsson	17
Johanna Persdotter	19
Roparflickan Hedda	21
Lena Svendsdotter	25
Villrådiga läkare	26
De kunde inte tiga	29
Överhetens inställning	33
Militär hjälp – om nödvändigt	42
Rättegångsutslag överklagas	48
Roparrörelsen i Västergötland	52
Kristina Jonasdatter	52
Stadsfiskal Sjöbergs aktion	58
En biskops iakttagelser	59
Inget nytt samfund	63
Bestående värden	64
Roparna uppträder i Värmland	70
Stina och Johanna från Södra Råda	70
Carolina	73
Olof Boqvist och Erik Wallbom	77

Roperskan i Järnboås	86
Närke tar emot roparna	87
Roparen Smedberg	91
Religionskriget i Kvistbro	97
Besvär mot hovrättens utslag	106
Läkares försök att bota roparna	114
Många olika förklaringar	122
Superiet bland svenska folket	131
Kyrkan och allmogen	139
Myndigheternas oro	147
Roparna – en ungdomsrörelse	157
Gemensamma drag	163
Banade väg för läseriet	166
Referenser	172
Källor och litteratur	183
Otryckta källor	183
Tryckta källor	184
Varför en återutgivning?	189
Ett efterord	189

Förord

För en del år sedan såg jag i en bok en bild från ett stugmöte i Småland. Bilden föreställde en roparflicka som stod på ett bord i en stuga och predikade för folket som samlats för att höra henne. Intresset väcktes för att någon gång få tillfälle att närmare undersöka företeelsen. Var barnpredikandet endast någon enstaka händelse eller var det en rörelse av större format?

Det är ett känt förhållande att barn vid olika tillfällen under århundradenas gång uppträtt och ”predikat”. Men det som skedde i den s.k. roparrörelsen under 1840-talet i vårt land synes ändå vara unikt.

De flesta roparna var barn och ungdomar – en del av dem i åldern 4–10 år. Äldre personer var mer sällsynta. Av de tusentals ropare som under kortare eller längre tid uppträdde och predikade i vårt land är det endast ett fåtal vars namn och ålder är omnämnda. Inte heller av de många predikningarna finns mycket bevarat.

Många av de källor som kunde ha gett värdefull upplysning om de barnpredikanter som då uppträdde har säkert gått förlorade. Det material som denna bok grundar sig på är i huvudsak protokoll från olika myndigheters sammanträden, artiklar från ett antal tidningar och omnämmanden i en del böcker och arkiv.

Under den tid jag har haft tillfälle att studera roparrörelsens utbredning i Sverige på 1840-talet har jag mött ett storartat in-

tresse för arbetet från allmänhetens sida. Många har hjälpt och understött på olika sätt. Till alla dessa känner jag mig stå i stor tacksamhetsskuld och vill särskilt rikta mitt varmaste tack till följande:

Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur
Längmanska Kulturfondens Nämnd
Skaraborgs Läns Landsting
Sjundedags Adventistsamfundet

Redaktör Per-Arne Axelsson, Sveriges Radio
Dr Rune Blomdahl
Pastor Erik Palm

David Carlsson

Historisk bakgrund och tidsläget

Under olika tidsskeden har barn både i vårt land och på annat håll uppträtt och predikat eller framfört ett visst budskap till sin samtid. Så omtalas t.ex. i Bibeln att det under 1000-talet f.Kr. fanns en pojke som hette Samuel. Han kom till judarnas tempel som mycket ung och växte upp där. Han framförde ett budskap till den gudsförgätne Eli, som erhöll en tillrättavisning av det allra kraftigaste slaget. Samuel ”dolde intet för honom”.¹

På Jesu tid uppträdde barn och ärade honom genom att ropa sitt ”hosianna”. Detta irriterade prästerna, och de frågade om Jesus hörde vad barnen sade. ”Jo”, svarade Jesus. ”Men har ni inte läst: ’Av barns och småbarns mun har du gjort en lovsång till dig?’ ”²

Vid olika tillfällen har det hänt att barn öppnat sin mun till tal i viss riktning, då andra – som egentligen borde ha gjort det – varit tysta. Så berättas det t.ex. att en pojke i Jönköping predikade från taket till Kristine kyrka. Det var en tidig morgon då prästen hade ottesång i kyrkan klockan sex på morgonen. Detta hände år 1627, alltså långt innan roparna började predika i Jönköpingstrakten. Pojken hette Erland Larsson och var från Kulltorps socken i Västbo härad. Han bevistade en skola i Jönköping.

Nordisk Kyrkotidning berättar följande:

”Nämnda år den 30 april, som då just var andra allmänna bönedagen, hände att när han med andra flera klockan sex skulle gå i kyrkan och avhöra en ottesångspredikan, blev han hastigt, av en osynlig hand, ryckt upp på kyrktaket ... Han började sitt tal med suckar och klaganden över sina och andras synder, så att hans klagoröst hördes över hela staden; varföre mycket folk samlades, för att höra och se detta ovanliga uppträde.”³

Det är motiverat att fråga sig i vilken utsträckning berättelsen är tillförlitlig. Man kan också undra något över hur pojken egentligen kom upp på kyrktaket. Däremot förefaller det klart att pojken i verkligheten predikat från denna osedvanliga plats. Händelsen väckte nämligen så stort uppseende på den tiden att den upptecknades av trovärdiga personer.

Under det följande århundradet berättas också om ett fall av barnpredikan i vårt land. Pietistiska rörelser spreds i Norrland. I *Handbok i Svensk Kyrkohistoria* omtalas: ”En avläggare härav [de pietistiska rörelserna] kom 1773 på den svenska sidan av gränsen, när en 11-årig flicka började predika i extas, åtföljd av konvulsioner, syner och andra patologiska företeelser. Predikosjukan verkade epidemisk och antalet predikande växte hastigt, med resultat att en verklig folkväckelse till ett gudfruktigt liv gick fram.” Men samtidigt råkade väckelsen i blåsväder och man sökte hindra den och särskilt dess ledare. På samma gång som man ”erkände väckelsens goda frukter”, vände man sig alltså mot Wiklund, som var väckelsens medelpunkt och ”en rad processer sattes i gång, som utgöra en skamfläck på tidens historia, och där domaren i orten, och en komminister Wickman slog rekordet i hätskhet och lögnaktighet”.⁴

I boken *Predikare-Lena* ges ett annat tidigt exempel på ”ropande”. Tore Zetterholm framställer den fattiga båtmansdottern som år 1793, endast nio år gammal, hade en himmelsk syn och började

predika för sin samtid. Hennes predikningar hade stor inverkan på allmogen i Gryts skärgård. Myndigheterna såg i henne en verklig fara för samhället och till slut blev hon fängslad och fick tillbringa nära tjugo år i ett omänskligt fängelse.

Även om man alltså kan finna att barn vid olika tillfällen uppträtt i vårt land och predikat, kan dock inte vår historia uppvisa något liknande det som skedde under åren 1840–1845. Givetvis

ROPARNA kan indelas i tre olika grupper:

- 1. Barn eller ungdomar som i regel predikade med hög röst och därför fick det gemensamma namnet "ropare". De hade inga skakningar eller anmärkningsvärda åtbörder. De minsta barnen ställde man upp på ett bord eller en pall för att de bättre skulle kunna ses av de församlade.*
- 2. Ropare som predikade i ett sömnlignande (sommambult) tillstånd under det att de låg till sängs. Det var tydligt att deras antal inte var stort, men de förekom här och där och väckte ett oerhört uppseende. Många trodde att de talade under ett slags "magnetisk sömn". Om man hade en magnet till hands och lade den på den talandes huvud, skulle han eller hon liksom vakna upp och bli annorlunda. Gissningarna var många och undran var stor. De blev ett gott stoff för dåtidens läkare, som försökte förklara det hela genom utläggningar och skrivelser.*
- 3. Dessutom berättas det om några ropare som låg till sängs och predikade i fullt vaket tillstånd. De synes ha varit endast ett fåtal.*

väckte denna roparrörelse stort uppseende och myndigheterna vidtog märkliga åtgärder för att stoppa den.

I allmänhet slutade ropandet efter 4–5 år. På en del håll upphörde det ganska snart på grund av myndigheternas iver att stävja det. Därefter övertogs väckelserna av äldre personer som organiserade dem. Också dessa predikanter kallades till att börja med ropare på en del platser.

Roparrörelsen i Småland

Lisa Andersdotter

Så långt man känner till, torde det varit en flicka från Småland, som var en av de första roparna i den rörelse som uppkom på 1840-talet.

I *Aftonbladet* meddelas följande: ”Uti den rapport om läseriet i Småland, vilken extra provincialläkaren doktor Carlsson till Sundhetskollegium ingivit, förekommer även en intressant berättelse om den så kallade Hjelmserdydflickan, Lisa Andersdotter i Alsarp, vilken, som bekant är, gav första upphovet åt predikandet. Vi meddela därur följande: Lisa Andersdotter, 16 år gammal, är så utbildad och var det, enligt faderns uppgift, redan vid 13 års ålder att hon syntes vara närmare 20 år. Hon har tillförne aldrig varit sjuk, ej heller svärmande eller grubblande, men anfölls i början av Maj månad förlidet år av sveda under bröstet med huvudvärk och matthet ... På Wäxiö marknad erhöll hon medikamenter av en s.k. klok gubbe.

Den 29 september ... började hon frivilligt att sjunga, vilket sedan varade hela dagarna igenom, att hon, som hon själv säger, knappt fick äta därför ... Ett par veckor senare påkom det henne en gång att hålla andeligt tal ... men predikade aldrig då hon var ensam.

Hon var alltid så glad och nöjd, då alla i huset voro samlade, då det ofta påkom henne att hålla tal, vilket senare av nyfikenhet och intresse snart ditlockade flera människor, och folksamlingarna ökade allt mer och mer, då hennes iver och utbredning i talet i samma mån ökade. Hon sysselsatte sig numera med ingenting annat, och mer endels dagarna igenom var stugan full av folk, som väntade att få höra hennes underbara predikningar och dess emellan avhörde och beundrade hennes sång, vilken ofta hördes, och utan att hon hade i sin förmåga att varken framkalla eller förhindra den ... Lördagen den 13 November förklarade hon under en predikan, att hon nästa lördag, eller åtta dagar därefter skulle hålla sin avskedspredikan, och sedan kort tid därefter dö, samt utnämnde sin något äldre syster och en yngre flicka i granngården, Maria Svensdotter, 13 år gammal, att efterträda henne i predikande, och tillkännagav att mångfaldiga än ytterligare skulle uppstå; och på sagd dag, eller lördagen den 20 November på aftonen höll hon sin avskedspredikan, vilken dock ej lärer väsentligen skilt sig från de övriga till innehåll – men döden uteblev. Efter denna dag predikade hon aldrig mer, och hörde icke heller någon annan predika, ej en gång sin egen syster, ty hon var under hela sin predikotid på en annan gård som hennes far ägde.”⁵

När Lisa Andersdotter blev äldre gifte hon sig, flyttade från fädernegården och bosatte sig i en grannby, Skärshult. Huset där hon bodde under resten av sitt liv fanns kvar ännu för några år sedan. Hon dog i hög ålder.

Lisa var säkert ett intressant fall bland roparna. Dåtidens lärde studerade henne. Enligt vad man påstod, predikade hon ibland i liggande ställning. Man får givetvis räkna med att vissa beskrivningar av Lisa, såväl som av andra ropare, var överdrivna. Detta påstår efterlevande anhöriga till Lisa som genom muntlig tradition och berättelser erhållit en viss bild av henne som ropare.⁶ Efter omkring sex månaders predikogärning slutade således Lisa

som ropare. I hennes egen by predikade sedan den 13-åriga Maria Svensdotter, som bodde nära granne till Lisa.

Utgivaren av *Kyrkohistorisk Årsskrift*, professor Em. Linderholm, anmärker: "Så vitt jag kunnat finna utgår roparrörelsen ej direkt från hoofianismen, utan har ... sitt ursprung i ett enskilt fall, som smittar av sig psykiskt. Detta fall har man i en flicka från Hjälmseyd. Däremot kan sägas, att roparrörelsen och predikosjukan följde hoofianismen i spåren."⁷

Erland Larsson

Den tidigare omtalade pojken Erland Larsson från Kulltorps församling hade av allt att döma många förmaningar, som han utdelade till folket.

Nordisk Kyrkotidning beskriver hur innehållet i pojkens predikan berättades för kyrkoherden. Prästerskapet skrev sina namn under en skrivelse angående händelsens sannfärdighet och sände skrivelsen till biskopen i Växjö. Biskopen i Växjö vid den tiden, magister Petrus Nonae Ungermannus, tyckte att pojkens predikan var så bra att också andra än jönköpingsborna kunde må väl av att höra den. Han lät trycka pojkens predikan hos en boktryckare i Kalmar och delade ut den till alla församlingarna i stiftet, tillsammans med biskopens egna förmaningar och anmärkningar.

"Följande synder bestraffade han: 1:0 Förakt för Guds ord. 2:0 Ogudaktigt ockrande. 3:0 Vällust och överflöd, prakt och otukt. 4:0 Dryckenskap. 5:0 Säkerhet om sabbatens helighållande, nattvardens begående och den förestående hemsökelsen. 6:0 En översvämning m.m ... En stor översvämning inträffade ock icke långt därefter. Årtalet minns ej Utg."⁸